

PROVET I ORTODOX RELIGION 20.3.2015

BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Provet i ortodox religion är till sin karaktär ett mognadsprov med syfte att mäta examinandens allmänbildning i religion och åskådning mot bakgrund av målen och innehållen i gymnasieämnet ortodox religion. I provet bedöms examinandens kännedom om innehållet i lärokursen samt den korrekta och exakta användningen av begrepp som hänför sig till den ortodoxa kyrkan, kristendomen, andra religioner och världsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska information om dessa, till exempel genom att analysera bilder, statistik och textbaserat material. Ett gott svar är strukturerat och konsekvent till sitt innehåll.

Uppgift 1

Svaret ska ge en helhetsbild av de centrala skedena i frälsningshistorien samt Gamla testamentets förhållande till Nya testamentet. Centralt är syndafallet och dess följder, Guds försyn för den fallna människan och skapelsen, Jesus Kristus som en uppfyllelse av lagen och profeterna, Kristi försoning och förlossning och seger över döden. Svaret kan även belysa kyrkans tro på Guds historia som har skett och sker i människornas värld och bland människor.

Uppgift 2

Svaret belyser situationen för kyrkan i Öst- och Sydosteuropa ur kyrkohistorisk synvinkel, strävandena från öst och väst att få fotfäste i dessa områden, den ortodoxa och katolska kyrkans närvaro och motsättningarna mellan dem sedan 1500-talet. Svaret belyser även uniatismens första tid, som går ända tillbaka till korstågen. Ett gott svar visar att examinanden känner till att de uniatiska kyrkorna utgår från den ortodoxa spiritualiteten men är underordnade påven i Rom.

Uppgift 3

Svaret ska ta upp problematiken kring de kristna i Mellanöstern, bl.a. deras ställning som minoritet och att området töms på kristna. Ett gott svar beskriver problemet ur historiens och politikens gemensamma perspektiv och visar dessutom hur islam och de islamistiska rörelserna har påverkat situationen.

Uppgift 4

Lapplandskriget slutade 1945. Efter detta stiftades en lag om marköverlåtelse, och utplaceringen av evakuerade karelare, även ortodoxa, inleddes. Svaret ska ge de viktigaste dragen i det materiella och andliga återuppbyggandet: hur man sökte sig till nya boningsorter, hur man anpassade sig eller inte anpassade sig till den nya kulturen, hur kyrkan först delades upp i själavårdsdistrikt och senare i nya församlingar, uppkomsten av kyrkor, begravningsplatser och prästgårdar samt upplysningsarbetet. Svaret får även ta upp frågan om hur identiteten hos de finländska ortodoxa förändrades under denna tid.

Uppgift 5

Av ett gott svar framgår att den ortodoxa kyrkan erkänner dels det allmänna så kallade konungliga prästämbetet, som omfattar alla kristna och till vilket en kristen kallas genom dopet, dels det sakramentala prästämbetet, som bygger på den apostoliska successionen. Som efterträdare till Kristus hör alla kristna till det konungliga prästämbetet vars överstepräst är Kristus själv. Å andra sidan kan vi urskilja den nådegåva som hör samman med prästämbetet och som ges i samband med vigningen. Också i det här fallet är Kristus alltings ursprung. Det allmänna prästämbetet som gäller varje ortodox kristen utgår från att alla har fått en kallelse att följa Kristus, leva ett liv enligt Guds vilja och i anslutning till det offra sig och föra fram sin egen personliga bön till Gud. Också Kristi missionsbefallning gäller varje kristen människa. Det sakramentala prästämbetet kan delas in i två grupper. Dels ett "lägre" prästerskap som är vigd i kyrkosalen (grek. cheirotesia). Läsare eller förkunnare och subdiakoner hör hit. Dels den grupp som vigs vid altaret (grek. cheirotonia). Hit hör diakoner, präster och biskopar. Ett gott svar tar också upp de viktigaste uppgifterna för dem som vigts till det sakramentala prästämbetet.

Uppgift 6

Av svaret framgår att det behövs nattvardsbröd vid eukaristi, dvs. nattvardssakramentet, och att man antingen kan använda ett stort bröd eller fem små. Nattvardsgåvorna, dvs. brödet och vinet som helgas vid eukaristi, förbereds för liturgin på offerbordet vid den första delen av liturgin, proskomedin. Gudstjänstförrättaren (i allmänhet en präst, eventuellt tillsammans med en diakon) tar ett stort eller fem små nattvardsbröd, profora, och skär det i bitar enligt ett visst mönster. Först det så kallade lammets, som helgas Kristi kropp, sedan bitarna till åminnelse av Kristi moder, andra heliga personer samt levande och döda. Av ett gott svar framgår ytterligare att brödet bakas av rent mjöl och att man medan man bakar läser de traditionella bönerna. Att baka nattvardsbrödet kan vara ett förtroendeuppdrag i församlingen. I svaret kan även nämnas vad man använder brödet till efter liturgin (antidoron) och hur det äts hemma.

Uppgift 7

I svaret beskrivs kyrkoåret som en regelbunden växling mellan högtids-, faste- och vardagar under ett år. Av ett gott svar framgår att höjdpunkten i det ortodoxa kyrkoåret är den heliga påsken, festen till åminnelse av Kristi uppståndelse. Påsken och de stora högtider som är förknippade med den har från början varit rörliga högtider. Stora fasta högtider firas å sin sida alltid vissa bestämda kalenderdagar. De stora högtiderna i den ortodoxa kalendern är 12 till antalet samt vår Herres påsk (kyriopascha), den största högtiden av alla. Dessutom firas mindre högtider till Jungfru Marias och olika heliga personers ära. Svaret kan även beröra högtider som fått en mer framträdande ställning inom den ortodoxa kyrkan i Finland, till exempel helige Nikolaus dag och självständighetsdagen den 6 december. Kyrkoåret börjar den 1 september och kan delas in i fyra perioder: höst-, vinter-, vår- och sommarsäsongen.

Uppgift 8

En myt är en berättelse som innehåller övernaturliga element och som svarar på människans mest grundläggande frågor (t.ex. gudarna, människosläktets historia, lidandet och döden). Myter är inte nödvändigtvis historiskt sanna. Många myter innehåller ett religiöst budskap. De kan ses som heliga berättelser och sammanställas till en textsamling. I analysen av berättelsen om Babels torn gäller det att beakta åtminstone följande aspekter: berättelsen är en del av de judiska och kristna heliga skrifterna och hör till Gamla testamentets urberättelser; berättelsen förklarar till exempel varför människor talar olika språk och varför de bor i olika delar av världen; berättelsens övernaturliga drag är Gud (Herren) och tornet som når ända upp till himlen.

Uppgift +9

Ett gott svar behandlar i stora drag bildkonsten (symbolerna, ikonerna), ordkonsten (hymnpoesi och hagiografier), kyrkomusiken och arkitekturen. I svaret beskrivs deras utveckling kronologiskt, särskilt i fråga om bildkonsten. I svaret diskuteras konstens betydelse i kyrkans lära och nämns som exempel någon representant för kyrkokonsten under den aktuella tidsperioden.

Den kristna konsten härstammar från tiden för förföljelse av kristna. I katakomberna fanns teckningar och symboler. Kristus skildrades med bilder föreställande en god herde. Som symboler använde man ett ankare (tro), en fisk (Kristus), ett kors eller en duva. Den första ikonen anses vara den icke av människohand målade Kristusbilden. Den kom enligt sägen till då Kristus torkade sitt ansikte på en duk. Den första ikonmålaren anses vara aposteln Lukas, som sägs ha målat en ikon av Jungfru Maria.

Efter martyrtiden minskade användningen av symboler och de ersattes av bilder. På 300-talet motiverade kyrkofäderna användningen av ikoner med att de som inte var läskunniga kunde lära sig av dem och att de var jämvärdiga med skriven text. Ikonen beskriver kyrkans lära. Användningen av ikoner blev vanligare på 300-talet. De tidigaste bevarade ikonerna är från 500-talet. Till bildkonsten hör också mosaikerna och den senare väggmålningstraditionen (fresker.)

Utvecklingen av hymnpoesin började på 300-talet och byggde till en början på psalmerna och texter ur NT. Senare föddes korta poetiska hymnsånger (stikiran) med kopplingar till psalmerna (bönhörelse- och tacksägelsestikiran). Efter dem tillkom troparierna, kontakierna och kanonerna. Innehållet i dem berättar om kyrkoårets högtider. I kyrkomusiken används inga instrument. Böner reciteras och sångerna sjungs antifont i kör.

Byggnadskonsten började också utvecklas efter förföljelserna. Basilikastilen från de romerska administrativa byggnaderna blev grundformen för kyrkorna. De byggdes i rektangulär form med tre eller flera så kallade sidoskepp. Senare fick de också ett tvärskepp i den ända där altaret låg, och fick därmed formen av ett kors. Kyrkornas form förändrades och de blev cirkelformade eller åttkantiga. Den kändaste korsformade kyrkan är Hagia Sofia som kejsar Justinianus lät uppföra på 500-talet. Kyrkorna fick ikonostaser då man samlade ikoner på räcket framför altaret.

Svaret ger 7–9 poäng om det på ett genomtänkt sätt som bakgrund behandlar avbildningsförbudet som bygger på judendomen från GT:s tid och den hellenistiska periodens dyrkan av statyer, samt den egyptiska traditionen att måla en bild av den avlidne på en bräda och placera den på mumien, vilken har påverkat ikonkonsten. Tillkomsten av den icke av människohand målade Kristusbilden beskrivs utifrån texten i Bibeln och om ikonerna av Jungfru Maria vet examinandena att den till sin typ är en Hogiditria eller Vägvisare. Om symbolerna vet examinandena också varför bilden av en fisk var en symbol för Jesus.

Om hymnpoesin kan examinandena utöver att nämna den även i större detalj redogöra för den och för hur den används i olika gudstjänster. Om poesin diskuterar examinandena i större detalj dess grekiska, judiska och syriska traditioner, med exempel.

Uppgift +10

I svaret har kriget förstått som en väpnad konflikt som förs mellan organiserade sammanlutningar. Enligt folkrätten är det endast självständiga stater eller rebeller som har erkänts som krigförande, som kan föra krig. Krig är ofta politiska. Nuförtiden regleras krigsföringen i internationella fördrag och av internationell humanitär sedvanerätt. I ett gott svar diskuteras hur krig rättfärdigas i åtminstone tre världsreligioners läror och etik. I svaret kan rättfärdigandet av krig behandlas ur både ett historiskt och ett nutida perspektiv.

Möjliga perspektiv är:

- våldets berättigande
- teorin om det heliga kriget (religionskrig)
- teorin om det rättfärdiga kriget
- pacifism
- principen om berättigat självförsvar
- människosyn
- militärutbildning
- legitima medel för krigsföring